

Abant Sosyal Bilimler Dergisi

Journal of Abant Social Sciences

2022, 22(3): 1226-1236, doi: 10.11616/asbi.1150412

Klaudiopolis Antik Kenti Stadyumu

The Stadium of Claudopolis Ancient City

Güzin BİLİR¹, Aysun TUNA²

Geliş Tarihi (Received): 28.07.2022

Kabul Tarihi (Accepted): 19.09.2022

Yayın Tarihi (Published): 30.11.2022

Öz: Antik Çağ'dan günümüze, kentsel doku ve kent kimliğinin ayrılmaz bir parçası olan stadyumlar, spor etkinliklerinin yapıldığı ve bu etkinlikleri seyircilerin izlemesine olanak veren anıtsal yapılardır. Çalışmada, Bolu İli merkez ilçesine bağlı Akpınar Mahallesi'nde yer alan ve 2008 yılında Bolu Müzesi Müdürlüğü tarafından kurtarma kazısı gerçekleştirilen, Klaudiopolis Stadyumunun antik yazıtlar ışığında kent için önemi belirlenmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda stadyum yapısının antik çağdaki işlevi, önemi ve bugünün kent peyzajındaki yerine değinilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Bolu, Stadyum, Klaudiopolis, Mimari

&

Abstract: Stadiums, which are an integral part of the urban texture and urban identity from the Antiquity to the present, are monumental structures where sports events are held and allow the audience to watch these activities. In this study, the importance of the Claudopolis Stadium for the city, which is located in the Akpınar District of the central district of Bolu City, and whose rescue excavation was carried out by the Bolu Museum Directorate in 2008, is tried to be determined in the light of ancient inscriptions. In this context, the function and importance of the stadium structure in ancient times and its place in today's urban landscape are mentioned.

Keywords: Bolu, Stadion, Klaudiopolis, Architecture

Atıf/Cite as: Bilir, G., Tuna, D. (2022). Klaudiopolis Antik Kenti Stadyumu. *Abant Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(3), 1226-1236. doi: 10.11616/asbi.1150412

İntihal-Plagiarizm/Etik-Ethic: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelenmiş ve intihal içermediği, araştırma ve yayın etiğine uyulduğu teyit edilmiştir. / This article has been reviewed by at least two referees and it has been confirmed that it is plagiarism-free and complies with research and publication ethics. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/asbi/policy>

Copyright © Published by Bolu Abant İzzet Baysal University, Since 2000 – Bolu

¹ Dr., Güzin Bilir, Düzce Üniversitesi, guzinbilir.dgh@duzce.edu.tr. (Sorumlu Yazar)

² Doç. Dr., Aysun Tuna, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, aysun.tuna@ibu.edu.tr.

1. Giriş

Hellenistik Dönem’de Bithynia Bölgesi’nin önemli kentlerinden biri olan Bithynion, Nikomedia’dan Pontus’a doğru giden yol üzerinde kurulmuştur (Doğancı, 2013: 177) (Resim 1).

Resim 1. Bithynia Bölgesi Haritası

H. Kiepert (1903)

Roma Cumhuriyet Dönemi’ne kadar antik yazarların anlatımlarından ve sikkeler üzerindeki ifadelerden de öğrendiğimiz kadarıyla kent Bithynion olarak adlandırılmaktadır. (Plin.nat. V, 149; Strab. XII, 565; Wort, 1889: 117vd.). Bölgenin önemli 12 kentinden biri olan kent, MÖ 74 yılından itibaren Roma egemenliği altına girmiş ve Julio-Claudia hanedanlığı döneminden itibaren Klaudiopolis adıyla anılmıştır (Becker-Bertan, 1986: 2 vd.; Wilcken, 1897: 542). İmparator Hadrianus Dönemiyle birlikte kentin adı Hadrianon Klaudiopoleion olarak değiştirilse (RE III.1 1897: 542; Becker 1986: 1 vd.) de halk arasında Klaudiopolis ismi kullanılmaya devam etmiştir (Marek, 2002: 31-32.). Kent, Geç Antik Çağ’da oluşturulan Honorias Eyaleti’ne de başkentlik yapmıştır (Bingham, 1834: 329) Bu süreçte Nikomedia ve Krateia gibi kentlerin de içinde bulunduğu yetmiş askeri kentten biri olmuştur (Kan, 2019: 23).

Önemli Roma yolları üzerinde yer alması sebebiyle önemini hiç kaybetmeyen kent, Antinous’un doğum yeri, Hadrianus’un favori şehri olarak bilinir (D’anville, 1810: 302). Anadolu’nun Roma hakimiyetine girmesiyle birlikte diğer Anadolu kentlerinde olduğu gibi Klaudiopolis kentinde de yoğun imar faaliyetleri başlamıştır. Özellikle Klaudiopolisli Antionos ile yakınlığı bilinen İmparator Hadrianus döneminde, kent yoğun olarak Romalılaşma sürecine girmiştir (“Antinous, bizim Klaudiopolis’de dediğimiz, bir Bithynia şehri olan Bithynium’dandı. İmparator’un favori adamıydı ve Mısır’da ya Hadrianos’un yazdığı gibi Nil’e düşerek ya da adak olarak adanarak öldü.” (Cass. Dio., LXIX: 11,2; Işık, 2001: 53; Umar, 2004: 132).

Kent bulunduğu coğrafya bakımından oldukça verimli ovalara ve su kaynaklarına sahiptir. Strabon, Klaudiopolis kentinin kurulduğu tepenin önünde uzanan Salona (Bolu) Ovası’nın hayvanlar için çok elverişli bir otlak olduğundan bahseder (Strab. XII, IV: 7). Plinius ise kentin İç Bithynia’da bulunduğunu ifade eder ve ayrıca kentin ürettiği peynir ile ünlendiğinden bahseder (Plin.nat., V, XLIII: 148). Pausanias ise kent halkının kökeninin Arkadia ve Mantineialar olduğunu söyler. Ayrıca İmparator Hadrianus’un kentin koruyucusu olarak Antinous’u ilan ettiğini, bunun üzerine bir tapınak yapılmasını buyurduğu yazar ve bu nedenle burada her beş yılda bir tören ve yarışmalar yapıldığını da ifade eder (Paus.,VIII: 9.7.).

Kent, tarihsel süreç içinde büyük depremler geçirdiği bilinmektedir. Kentin, Hellenistik Dönem veya daha önceki dönemlerde geçirmiş olduğu depremlerle ilgili herhangi bir bilgi yoktur. Roma Dönemi’nde ise, antik kaynaklar bize kentinde içinde bulunduğu Bithynia Bölgesi’ndeki depremler hakkında bilgi

verir (Şahin, 2013). Texier, kent hakkında bilgi verdiği bölümde, bölgeyi tahrip eden müthiş depremlerden birinde kentin tamamen yıkıldığından bahseder (II. 36.).

Klaus Belke (1996: 235-237), 1996 yılında yayınlanan Paphlagonien und Honorias adlı çalışmasında Geç Roma Dönemi'nde Nikomedia'dan Neokaesarea'ya kadar uzanan ticari ve askeri öneme sahip yol üzerindeki kentten, detaylı olarak bahseder.

1986 yılında F. Becker-Bertau (1986: 3) tarafından yayımlanan Klaudiopolis kent corpusunda, Becker, Nikomedia'nın başkentinin olduğunu ve Klaudiopolis'in bir garnizon kenti olduğunu söyler. İmparatorluğun, elit seyyar birliklerini Nikomedia'nın çevresine yerleştirmiş olabileceğini ifade etmektedir. Bu bilgiyi Klaudiopolis'in bir karargâh olduğunu gösteren askeri yazıtlara dayandırmaktadır.

Bizans döneminde Hristiyan zaferleri sonrası Klaudiopolis'in önemli bir piskoposluk kenti ve hatta sonrasında bir metropolit olduğu aktarılmaktadır. Kilise tarihçisi olan Sokrates Skolastikos'un eserinde Klaudiopolis'li piskoposlardan bahsedilmektedir (III. 25). Klaudiopolis'in Honoria eyaletinin bir metropolit olduğuna kanıt olarak ise, Acta XVII konseyi ile Patrik Gennadios'un bir kararnamesinin imza listesi (458) gösterilebilir (Becker, 1986: 6).

10. yüzyılda askeri bir üs ve metropolit kenti olan Klaudiopolis, Paphlagonya Bölgesi'nin büyük kısmı ile Galatia ve bazı Frigya bölgelerini kapsayan bir askeri metropolit kenti Bukellarion Theması için önemli bir role sahip olmuştur. Bu dönemde kent aynı zamanda Maryandynoi Metropolitliği olarak da anılmaktadır (Becker, 1986: 10). Buna yakın bir tarihte meydana gelen deprem ile kentin önemli ölçüde hasar aldığı Leo Diaconus tarafından bildirilmiştir (Cramer, 1832: 209-214).

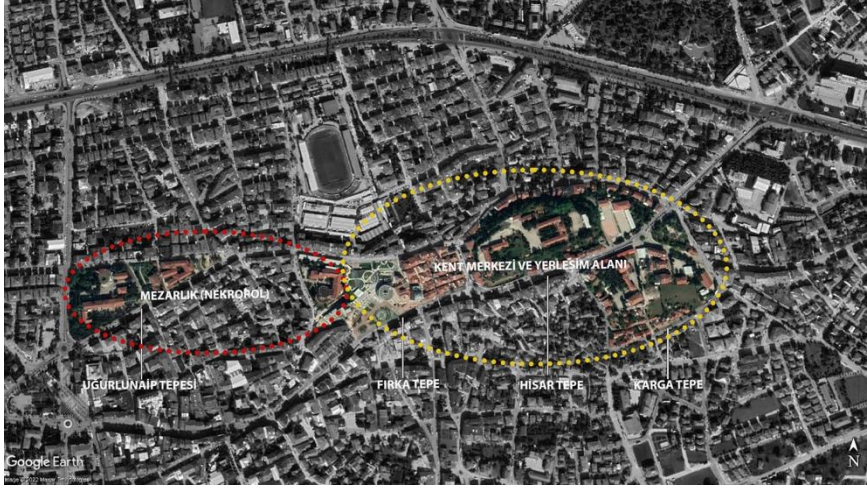
Bu çalışmayla çağlar boyu kesintisiz yerleşimin devam ettiği Bolu kent merkezinde bulunan antik stadyumun, 2008 yılında yapılan kurtarma kazısının sonuçları ile hali hazırda yayınlanmış yazıtlar ışığında, mimarisi ve dönemi içerisindeki kullanım amaçları tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda bu çalışmada, Bolu Müze Müdürlüğü tarafından yürütülen kurtarma kazılardan elde edilen sonuçlar ile sınırlı kalan Klaudiopolis Stadyumu'nun, biçimsel ve işlevsel yapısına ilişkin bilgi ve çıkarımlar, antik yazıtlar ve seyyahlarının notlarına dayandırılarak ortaya konulmuştur. Söz konusu çalışmanın, ilerleyen dönemlerde yapılacak olan bilimsel kazı ve araştırmalar için bir ön çalışma mahiyetinde olması hedeflenmiştir.

2. Klaudiopolis Antik Kenti Stadyumu

MS 2. yüzyılda Roma İmparatorluğu kentlerinden olan Klaudiopolis'te Romalılaşma süreciyle birlikte imar faaliyetleri başlamıştır. Bunu çeşitli kurtarma kazıları sonucunda meydana kısmen çıkmış olan tapınak, tiyatro, stadyum kalıntısı, nekropol alanı ve müzede sergilenmekte olan çeşitli heykeltıraşlık eserlerden anlamaktayız.

Şehir yapıları arasında Hisar Tepe'deki Hadrianus Tapınağı (Yalman, 1981: 435 vd.) ve yine Hisar Tepe'nin güney yamacında bulunan stadyum kalıntısı; Fırka Tepe'nin güney eteklerindeki tiyatro kalıntıları ve Karga Tepe'deki heykeller yer almaktadır (Özgan, 1997: 155 vd.). Bulunan mimari kalıntılardan da Klaudiopolis kentinin yerleşim alanının bu üç tepede olduğu açıktır. Kent, Bolu Ovası'na hâkim olarak 715 m yükseklikte, kent merkezinden doğudan batıya 2000 m, kuzeyden güneye 750 m genişliğinde alana yayılmış, Hisartepe, Kargatepe, Fırkatepe (Hıdırlıktepe) ve Uğurlunai tepelerini de içine alan modern şehir merkezinin altında yer almaktadır (Yalman, 1986: 435) (**Resim 2**).

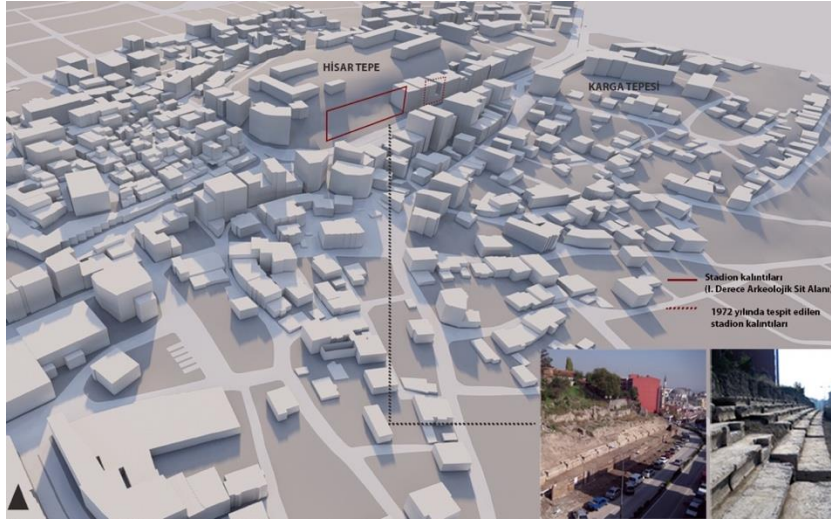
Resim 2: Hisartepe, Kargatepe, Fırkatepe (Hıdırlıktepe) ve Uğurlunaip tepeleri

Orijinal. Yazarlara ait (2022)

Roma İmparatorluğu'nun "beş iyi imparatorundan" olan imparator Hadrianus, Klaudiopolis'i fazlasıyla önemsemiş, Anadolu eyaletlerine yaptığı gezilerde Klaudiopolis'i ziyaret etmiştir (D'anville, 1810: 302). Klaudiopolis halkı da aynı saygıyı imparator adına yaptırdığı stadyum ile göstermiş olmalıdır (**Resim 3**).

Resim 3. Hisar Tepe

Orijinal. Yazarlara ait (2022)

G. Perrot, 18 yüzyılda kente yaptığı ziyaretinde şehrin etrafına yayılmış halde tiyatroya ait yapı kalıntılarını gördüğünü, ancak tam yerini belirleyemediğini aktarmıştır (1872: 42). S. Eyice 1975 yılında yayımladığı "Tarihte Bolu" adlı kitabında, tepenin yamacında bulunan mimari bileşenlerin Klaudiopolis kentinin tiyatrosuna ait olabileceği gibi başka bir yerden taşınırken oraya bırakılmış olmalarının da mümkün olduğunu belirtir (1975: 1). N. Fıratlı 1979 yılında Florilegium Anatolicum'da "Impressions Sur le Temple et Les Theatre de Bolu (Bithynion-Claudiopolis) en Bithynia adlı çalışmasında ise, Hisar tepeyi işaret ederek kentin akropolünün güney yamacındaki kireçtaşından yapılmış oturma basamaklarından bahseder. 1933/34 yılında akropolün güneyinden geçen Gerede Caddesinin genişletilme çalışmaları sırasında, çelenklerle süslü mimari bloklarının ortaya çıkarıldığını ve 1972 yılında aynı bölgede yine yol genişletilme çalışmaları sırasında bezemeli mimari bloklar ve arşitrav parçalarının varlığına işaret etmektedir. Fıratlı, görmüş olduğu diazoma ve oturma basamaklarının tiyatro caveasına ait olduğunu ve sözü edilen bezemeli mimari bloklar ile yazıtlı arşitravın da bu tiyatronun sahne binasına ait olduğunu ifade etmiştir (1979: 114). Becker-Bertau ise Fıratlı'nın bu yorumundan etkilenmiş olmalıdır ki,

Klaudiopolis'in antik kent planı çalışmasında, Hisar Tepenin güney yamacında bulunan yapıyı tiyatro olarak adlandırmıştır (1986: 23).2008 yılında Bolu Müzesi başkanlığında gerçekleştirilen kurtarma kazısı sonuçlarına göre; 5 adet oturma sırası ortaya çıkartılmıştır. Uzun bölümü 93,20 metre olan ve doğu-batı yönünde uzanan yapının stadyum kalıntısı olduğu anlaşılmıştır. Günümüze ulaşan en korunmuş bölümünde 14 adet basamak bulunan stadyumun kuzey tarafındaki en üst oturma sırası 23.98 metre uzunluğundadır. 2. oturma sırası 36.80 metre, 3. oturma sırası 39.86 metre, 4. oturma sırası 45.88 metre ve 5. oturma sırası da 77.25 metre uzunluğa sahiptir. Seyirci bölümü ile koşu pisti bölümünü ayıran ve ön yüzünde kitabe levhalarının yer aldığı bölümün uzunluğu ise 93.20 metredir. Doğu-batı doğrultusunda uzanan oturma sıraları 0.39–0.40 metre yüksekliğinde, 0.73–0.74 metre derinliğindedir. Oturma sıraları kuzey-güney doğrultusunda inen basamak bölümleri ile 15 adet keilelere ayrılmaktadır (Güneş, 2009: 160-161). Kurtarma kazıları sonucunda söz konusu mimari kalıntının Klaudiopolis Antik Kenti'ne ait stadyum yapısını olduğunu ortaya koyan en önemli kanıt, stadyumun seyirci bölümüyle koşu pisti arasında kalan ve yapının tam ortasına denk gelen Balustrat bölümündeki yazıtlı levha kısmıdır. 4 levhadan oluşan yazıt, stadyumun inşa kitabesidir³ (**Resim 4**).

Resim 4. Klaudiopolis Stadyumu Balustrat Bölümündeki İnşa Yazıtı

M. Güneş (2009)

M. Adak vd. 2008 yılında Gephyra dergisinin 5. sayısındaki “Neue Inschriften im Museum von Bolu (Bithynion/Klaudiopolis)” adlı çalışmada stadyumda bulunan yazıtı deşifre etmiştir. Yazıtta, stadyum İmparator Hadrianus ve Klaudiopolis kentinin demosuna adanmıştır. Ayrıca stadyumu yaptıranların Domitius Ponticus Iulianus ve kızları Klaudia Prokla ve Ailius Plotius Iulianus olduğu yer almaktadır (2008: 117) (**Resim 5**).

Resim 5. Klaudiopolis Stadyumu Yazıtı

Orijinal. Yazarlara ait (2022)

³ Kitabenin Çevirisi “Bu stadionu Domitius Pontikus İulianus’un ve ... ile ...nın sözü üzerine kızları Klaudia Prokla ve Ailius Plotius İulianus; Tanrı Nerva’nın torunu, Tanrı Traianus Parthicus’un oğlu, en büyük rahip, ... yıldır hükümdar, ... kez konsül ve vatanın babası olan İmparator Kaiser Traianus Hadrianus’a, ve onun hanesine ve kutsal senatoya ve Roma halkına ve de Klaudiopolisliler’in danışma meclisine ve halkına kendi paralarıyla yapturdılar ve adadılar” kitabenin çevirisi Prof. Dr. Mustafa Adak tarafından yapılmıştır Güneş, 2009: 162.

Yunan ve Roma Dünyası'nda bir ödül kazanmak için düzenlenen yarışmalara "Agon" ismi verilmektedir (Liddell vd., 2010: 57). Bu agonların büyük bir kısmı tanrı, tanrıça veya kentin kahramanın koruyuculuğu altında düzenlenen halk festivalleri içerisinde olan etkinliklerdi (Özdizbay, 2011: 14). Kentlerin stadyumlarında düzenlenen bu festivaller, sadece bir yarışma değil, ayrıca kente prestij kazandıran, propaganda amacı güden organizasyonlardı. Aynı zamanda da antik coğrafyanın dört bir yanından bu organizasyonlar için gelen izleyici ve sporcular sayesinde kente ekonomik anlamda kazançlar sağlamaktaydı. Atlı yarışlar, müzik yarışmaları, koşu, uzun atlama, cirit-disk atma, güreş, boks, beşli yarış ve pankras güreşi gibi kategorilerden oluşan atletik yarışmaların düzenlendiği agonlar kentin stadyumunda veya tiyatrosunda gerçekleştirilmekteydi (Özdizbay, 2011: 24.)

İmparator Hadrianus'un onuruna düzenlenen Hadrianeia Agon'larına diğer pek çok kentte olduğu gibi Klaudiopolis kentinde de rastlanmaktadır (Boatwright, 2000: 99, d.n. 75). Bir heykel kaidesi üzerindeki yazıttan Aphrodisias'tan gelen uzun mesafe koşucusu Aphrodisiaslı Marcus Aurelius Klaudiopolis kentinde düzenlenen Hadrianeia Antinoeia oyunlarında uzun mesafe koşu yarışmasından zafer kazandığını öğreniyoruz (Bosch, 1967: 304, nr.247; IK 20 Kalchedon: 117; IK 47 Heraclea Pontica: T 26.; Liermann, 1889: 147, nr. 28; ; MAMA VIII: 117, 107, nr. 521, 495; Moretti, 1953: nr. 80; Özdizbay, 2011: 108-110; Paris vd., 1885: 68).

Bedensel yarışmalar alanındaki bir diğer örneğe, yine Aphrodisias kentinden gelen T. Aelius Aurelius Menandros'un onurlandırma yazıtında karşılaşmaktayız. Yazıtta Meandros'un dövüş sporlarından olan pankras sporcusu olduğu yazmaktadır (Roueché, 1993: 235, nr.92). Aynı sporcunun adını bir başka yazıt olan Aphrodisias'tan atletler birliği tarafından onurlandırıldığı yazıtında da görmekteyiz (IK 31 Klaudiopolis: T 24; Liermann, 1889: 86-88, nr. 15; MAMA VIII: 421; Robert, 1965: 147-154; Roueché, 1993: 230-23, nr. 91) Bu yazıtta da sporcuya kazandığı başarıdan dolayı Klaudiopolis halk meclisi üyeliği verildiği bilgisi yer almaktadır. Marcus Aereius, T. Aeilius Aurelius Menandros ve Aphrodisias Atletler Birliği onurlandırma yazıtlarında anlaşılacağı üzere Klaudiopolis kenti stadyumunda düzenlenenlerin bedensel mücadele agonları olduğunu anlamaktayız.

Bir şehirde çeşitli yarışmalar düzenleyen ve tüm masraflarını karşılayan kişi agonothes unvanı alırdı. Agonothes'ler genellikle kentin zengin vatandaşlarından seçilirlerdi. Kişi, bir kere agonothes'lik yapmış olsa bile ömrü boyunca bu onursal ve prestijli unvanı taşırdı (Golden, 2004: 5). Klaudiopolis kentinde tıpkı sporcular gibi agonothesler için de yazıtlar bulunmaktadır. Iulianus ve karısı Aleksandra'nın MS 3. yüzyıla tarihlenen mezar yazıtından Iulianus'un, Klaudiopolis'te düzenlenen Klaudianeia Agon'larının⁴ "agonthesi"⁵ olduğunu anlamaktayız (Dörner,1952: 53, nr. 134; IK 31 Klaudio polis: 144). Ayrıca yine kent boulesi ve demosunun Gnaeus Domitius Panticus Iulianus'un bir heykel kaidesi üzerinde yer alan onurlandırma yazıtından Titus Domitius Pius'un gymnasiarkhos'luk ve kendi hesabından agonothes'lik yaptığını öğreniyoruz (Adak vd., 2008: 77-78) **(Resim 6)**.

⁴Önemli Roma Anadolu kentlerine ait yazıtlarda karşılaşılan *Klaudianeia* Agon'ları Bithynion/Klaudiopolis kentinde de düzenlenmekteydi" Dörner, 1952: 53.

⁵Agonların düzenlenmesindeki sorumlu kişi.

Resim 6. Gnaeus Domitius Panticus Iulianus'un Onurlandırma Yazıtı

M. Adak vd. (2008)

Yine MS 3. yüzyıla tarihlenen Hristiyan agonothes M. Demetrianos mezar yazıtında, Demetrianos'un agonothes görevini onurlu bir şekilde yerine getirdiği yazar (Dörner, 1952: 59, nr. 159; IK 31 Klaudiu Polis: 44; Perrot, 1861: 54, nr. 24). MS 2 ve 3. yüzyılda görülen yoğun agon organizasyonları, kentler için birer prestij sebebi ya da kentsel birliğin sağlandığı bir oluşum olarak görülebilir (Özdizbay, 2011: 236).

Klaudiopolis kenti stadyumundaki agonlarda, sanatsal veya bedensel yarışmalar düzenlendiği gibi, gladyatör dövüşleri ve hayvan mücadelelerinin de yapıldığı çeşitli arkeolojik verilerden anlamaktayız.

Bolu Müzesi'nde sergilenmekte olan iki adet gladyatör yazıtı, 1989 yılında Epigraphica Anatolica 13. sayısında M. Üdemiş ve D. French tarafından yayımlanmıştır. Yazıtlardan ilki oldukça ünik bir örnek olan gladyatör anıtıdır. Sert, kireçtaşıdan yapılmış, kalkan şeklinde olan mezar anıtının üst bölümünün göz kısmı delikli olan bir gladyatör miğferi şeklinde yapılmıştır. Miğferin yanında kazıma yöntemi ile yapılmış bir yunus balığı bulunur. Anıtın alt kısmı ise yine bir gladyatör kalkanı olarak devam etmektedir. Yazıtın bulunduğu bu alanda yine yunus balığı figürü görülmektedir. Anıtın her iki yanında da herme bulunmaktadır. 2. yüzyıla tarihlenen anıtta bulunan yazıtta "Rahip Secundus teke tek dövüşen gladyatörler için dikti" yazmaktadır (French ve Üdemiş, 1989: 91,92,98). Muhtemelen Secundus, gladyatör oyunlarını finanse eden kişiydi ve ölen gladyatörler için böyle bir anıt diktirmişti (Şekil 7).

Resim 7. Gladyatör Anıtı

Orijinal. Yazarlara ait (2022)

Müzedede sergilenmekte olan bir diğer gladyatör yazıtı ise Anatole ve kocası Philokynegos'a aittir. Anatole'nin kocası için yaptırdığı yazıtta; "...Yenilmez Gladyatör, bronz çelenkli..." yazmaktadır (French ve Üdemiş , 1989: 92,93) (Resim 8). Rahip Secundus ve Anatole'nin yaptırdığı yazıtlardan da anlaşılacağı üzere, Klaudiopolis kenti stadyumunda gladyatör oyunları düzenlenmekteydi.

Resim 8. Philokynegos'a ait Mezar Yazıtı

Orijinal. Yazarlara ait (2022)

Böylelikle Klaudiopolis stadyumundaki bedensel agonların yukarıda sözü edilen kategoriler çerçevesinde gerçekleştirildiği şüpheye yer bırakmayacağı şekilde anlaşılmaktadır.

3. Sonuç

Klaudiopolis antik kentinin mekânsal bir bileşeni olan stadyum kalıntıları, dönem yazarlarınca (N. Fıratlı ve F. Becker-Bertau) tiyatro olarak tanımlanmış ancak yakın tarihte yapılan arkeolojik kazılar ile yapı

kalıntılarının stadyuma ait olduğu ortaya çıkartılmıştır. Ayrıca kentte bulunan çeşitli epigrafik buluntular da bunu desteklemektedir.

Antik dönemde oldukça önemli müsabakaların gerçekleştirildiği ve özellikle Rahip Secundus 'un gladyatör mezar anıtından ve gladyatör Philokynegos'un mezar stelinden de anlaşılacağı üzere gladyatör dövüşlerinin düzenlendiği bir mekân olan stadyum yapısından yola çıkarak Klaudiopolis'te Roma kültürünün etkisinin görüldüğü söylenebilir.

Antik dönemde işlevi gereği kolektif bir mekân olma özelliği gösteren Klaudiopolis'in stadyum yapısı, bugünün Bolu kentinin merkezinde önemli bir ticari aksın üzerinde yer almaktadır. Yoğun ticari yapıların çevrelediği alanda bulunan kalıntılar, bugünün kent peyzajında geçmişten taşıdığı izler ile kültürel devrimin bağlantı mekânı olarak önemli bir görev üstlenmektedir.

Bugünün yoğun yapı stoku arasında kalan ancak çok güçlü bir kültürel aktarım mekanı olma potansiyeline sahip stadyum yapısının bilimsel kazı çalışmaları ile ortaya çıkarılması ve kent peyzajına aktarımı büyük önem arz etmektedir.

Finansman/ Grant Support

Yazar(lar) bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

The author(s) declared that this study has received no financial support.

Çıkar Çatışması/ Conflict of Interest

Yazar(lar) çıkar çatışması bildirmemiştir.

The authors have no conflict of interest to declare.

Yazarların Katkıları/Authors Contributions

Çalışmanın Tasarlanması: Yazar-1 (%70), Yazar-2 (%30)

Conceiving the Study: Author-1 (%70), Author-2 (%30)

Veri Toplanması: Yazar-1 (%70), Yazar-2 (%30)

Data Collection: Author-1 (%70), Author-2 (%30)

Veri Analizi: Yazar-1 (%70), Yazar-2 (%30)

Data Analysis: A Author-1 (%70), Author-2 (%30)

Makale Gönderimi ve Revizyonu: Yazar-1 (%80), Yazar-2 (%20)

Submission and Revision: Author-1 (%80), Author-2 (%20)

Açık Erişim Lisansı/ Open Access License

This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY NC).

Bu makale, Creative Commons Atf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı (CC BY NC) ile lisanslanmıştır.

Kaynaklar

Adak, M. ve Akyürek, E., Günes, M. (2008), Neue Inschriften im Museum von Bolu (Bithynion/Klaudiupolis), Gephyra, V, s. 73-120.

Becker Bertan, F. (1986), Die Inschriften von Klaudiu Polis / herausgegeben von mit einem Anhang von Wolfram Weiser, "Zur Münzprägung von Bithynion, Bonn : Rudolf Habelt.

Belke, K. (1996), Paphlagonien und Honorias, Tabula Imperii Byzantini, Band (9). Wien: Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften.

Bingham, J. (1834), Origines Ecclesiasticae: or, the Antiquities of the Christian Church, and Other Works, London: William Straker.

Boatwright, M., T. (2000), Hadrian and the Cities of the Roman Empire, Princeton-New Jersey: Princeton University Press.

Bosch, E. (1967), Quellen zur Geschichte der Stadt Ankara im Altertum, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Cramer, J. A. (1832), A Geographical and Historical Description of Asia Minor with a Map, London: Oxford University Press.

- Crowther, N. B. (2010), *Sport in Ancient Times*, Norman: University of Oklahoma Press.
- D'anville, J., B., B. (1810). *Compendium of Ancient Geography*, (Çev: J. Horsely), Londra: Printed for J. Faulder.
- Doğancı, K. (2013), *Antik Kaynaklara Göre Bithynia'daki Civitas'lar* , Uludağ Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, 14 (1), s. 167-186.
- Dörner, F., K. (1941), *Inschriften und Denkmäler aus Bithynien*, *Istanbuler Forschungen*, Band 14, Berlin.
- Dörner, F., K. (1952), *Bericht über eine Reise in Bithynien*, Wien: R. M. Rohrer. Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften.
- Eyice, S. (1975), *Tarihte Bolu*, *TTOK Belleteni*, 47 (326) (Özel Sayı).
- French, D. ve Üdemiş, M. (1989), *Two Gladiatorial Texts from Claudiopolis in Bithynia*, *Epigraphica Anatolica*, Band 13, s. 92-93.
- Golden, M. (2004), *Sport in the Ancient World from A to Z*, London-New York: Routledge.
- Güneş M. Y. (2009), *Bolu İli Merkez İlçe Stadion Kurtarma Kazısı 2008*, 18. Müze Çalışmaları ve Kurtarma Kazıları Sempozyumu, s. 159-176.
- IK 20 Kalchedon Reinhold Merkelbach, *Inschriften Griechischer Städte aus Kleinasien Band 20: Die Inschriften von Kalchedon*, Bonn, R. Habelt, 1980.
- IK 31 Klaudiopolis Friedrich Becker-Bertau, *Inschriften Griechischer Städte aus Kleinasien Band 31: Die Inschriften von Klaudiu Polis*, Bonn, R. Habelt, 1986.
- IK 47 Heraclea Pontica L. Jonnes, *Inschriften Griechischer Städte aus Kleinasien Band 47: The Inscriptions of Heraclea Pontica*, Bonn, R. Habelt, 1994.
- Işık, A. (2001), *Antik Kaynaklarda Karadeniz Bölgesi*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Kaplanoğlu, R. (1997), *Bithynia Charles Texier-Küçük Asya*, İstanbul: Avrasya Etnografya Vakfı.
- Kiepert, H. (1903), *Geographische Verlagshandlung Dietrich Reimer (Ernst Vohsen) Berlin: Wilhelmstr 29.*
- Liermann, O. (1889), *Analecta epigraphica et agonistica*, Halle, Diss.Hal. X: s. 136-144.
- Liddell, H. G., Scott, R. (1996), *A Greek-English Lexicon*, London: Clarendon Press.
- MAMA VIII Calder, W. M., Cormack J. M., R. (1962), *Monuments from Lycaonia, the Pisido-Phrygian Borderland, Aphrodisias*, *Monumenta Asiae Minoris Antiqua*, 8, Manchester.
- Marek, C. (2003), *Orbis Provinciarum. Pontus et Bithynia. Die römischen Provinzen im Norden Kleinasiens*, Mainz: Philipp von Zabern.
- Moretti, L. (1953), *Iscrizioni Agonistiche Greche*, Roma: Signorelli
- Özdizbay, A. (2011), *Roma İmparatorluk Dönemi'nde Pontus-Bithynia Eyaleti'nde Agonlar ve Agonistik Sikkeler*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Eskiçağ Tarihi Bilim Dalı (yayımlanmamış doktora tezi).
- Özgan R. (1997), "Alkamenes'in Hermes Propylaios'u Üzerine Düşünceler", *TAD* 31, 1997, s. 155-181.
- Paris, P., Holleaux, M. (1885). "Inscriptions de Carie" *BCH* 9, s. 68-84.
- Wilcken, U. (1897), "Bithys", *Paulys Realencyclopädie der Classischen Altertumswissenschaft (RE)*, III/1, s. 542-543.
- Robert, L. (1965), "Aphrodisias" *Hellenica*, 13, s. 147-154.

Roueché, C. (1993), *Performers and Partisans at Aphrodisias in the Roman and Late Roman Periods*, (with appendix IV by Nathalie de Chaisemartin), *Journal of Roman Studies Monographs*. 6, London: Society for the Promotion of Roman Studies.

Şahin, S. (2013), “Antik Kaynaklar Işığında Tarihte Bithynia Depremleri”, (ed. E. Akyürek Şahin , B. Takmer – F. Onur), *Eskiçağ Yazıları*, 5, Akron 7, İstanbul: Akdeniz Dillerini ve Kültürlerini Araştırma Merkezi Yayını, s. 1-16.

Şahin, Kan G. (2019), *Bir Anadolu Eyaleti Olarak Honorias*, *Karadeniz İncelemeleri Dergisi*, 27, s. 11-42.

Umar, B. (2004), *Bithynia*, İstanbul: İnkılap Yayınları.

Wort, W. (1889), *Pontus, Paphlagonia, Bithynia and Kingdom of Bosphorus Catalogue of Greek Coins*, *Brit. Mus.* 13, London: The Trustees.

Yalman, B. (1986), “Bolu Hisartepe Kazısında Bulunan Tapınak Kalıntısı,TTK 9 , 1986, 435-450.

ANTİK KAYNAKLAR VE GEZGİNLER

Cassius Dio Cocceianus, *Dionis Cassii Cocceiani Historia Romana V*, (Ludotici Dindorfii), 1865: Libsiae.

Pausanias, *Perihegesis tes Hellados / Pausanian Description of Greece. I-IV*. (Çev: W. H. S. Jones). The Loeb Classical Library, 1918-1935, London: Heinemann - Cambridge, Mass.: Harvard University Press.

Perrot, G. *Exploration archéologique de la Galatie et de la Bithynie, d'une partie de la Mysie, de la Phrygie, de la Cappadoce et du Pont, exécutée en, 1862, Paris: Firmin Didot, et publiée sous les auspices du Ministère d'État.*

Plinius The Elder (Gaius Plinius Secundus) *Doğa Tarihi* (Çev: İ. Pastırmacı) 2017, İstanbul: Say Yayınları.

Sokrates: *Kirchengeschichte*, (Çev: G. C.Hansen) 1995, Berlin: Akademie Verlag.

Strabon, *Geographika (XII-XIII-XIV) Antik Anadolu Coğrafyası*, (Çev: A.Pekman) 2009, İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.

Texier, C., *Küçük Asya: Bithynia* (Çev: R. Kaplanoglu) 1997, İstanbul: Avrasya Etnografya Vakfı.